

II. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 359.09

Смирнов Ігор Георгійович,
доктор географічних наук, професор

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
e-mail: smyrnov_ig@ukr.net

Михайленко Тетяна Ігорівна,
кандидат географічних наук

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
e-mail: archy07@ukr.net

ПРО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ТУРИСТИЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН СВІТУ

Мета. Розкрити важливість, сутність та різні підходи до оцінювання конкурентоспроможності країн на світовому туристичному ринку, зокрема, - індексу конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму (англ. Travel and Tourism Competitiveness Index, TTCI).

Методика. У дослідженні проаналізовано та застосовано дві методики. Перша – методика розрахунку коефіцієнту виявлених конкурентних переваг (англ. Registered Competitive Advantages, RCA), друга – визначення рівня туристичної конкурентоспроможності країн світу за допомогою індексу конкурентоспроможності у секторі подорожей і туризму (англ. Travel and Tourism Competitiveness Index, TTCI), який щодва роки публікує Світовий економічний форум (англ. World Economic Forum, WEF).

Результати. Визначено структуру TTCI у 2007-2013 рр. та зі змінами у 2015 р. Проаналізовано першу тридцятку країн світу за індексом TTCI за 2011, 2013 та 2015 рр. Вказано та пояснено значення TTCI для України за ці роки. Охарактеризовано першу десятку країн світу за індексом TTCI за туристичними макрорегіонами світу. Виконано комплексний аналіз країн АСЕАН за рівнем туристичної конкурентоспроможності.

Наукова новизна. Вперше виконано комплексний аналіз країн світу за рівнем туристичної конкурентоспроможності з допомогою коефіцієнту виявлених конкурентних переваг, а також – на підставі індексу конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму станом на 2015 р.

Практична значимість. Знання з визначення рівня туристичної конкурентоспроможності країн світу з допомогою коефіцієнту виявлених конкурентних переваг та на підставі індексу конкурентоспроможності країн у сфері подорожей та туризму мають практичне значення для фахівців туризму, оскільки забезпечують знайомство з світовими туристичними рейтингами країн та місцем в них України.

Ключові слова: туристична конкурентоспроможність країн; коефіцієнт виявлених конкурентних переваг RCA; індекс та субіндекси конкурентоспроможності країн у сфері подорожей і туризму TTCI; Світовий економічний форум; перші тридцять країн за величиною TTCI; TTCI для України; TTCI для країн АСЕАН.

УДК 359.09

Смирнов Ігорь Георгиевич,
доктор географических наук, профессор

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина
e-mail: smyrnov_ig@ukr.net

Михайленко Татьяна Игоревна,
кандидат географических наук

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина
e-mail: archy07@ukr.net

ОБ ОПРЕДЕЛЕНИИ УРОВНЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАН МИРА

Цель. Раскрыть важность, сущность и различные подходы к оценке конкурентоспособности стран на мировом туристическом рынке, в частности - индекса конкурентоспособности в сфере путешествий и туризма (англ. Travel and Tourism Competitiveness Index, TTCI).

Методика. В исследовании проанализированы и применены две методики. Первая - методика расчета коэффициента выявленных конкурентных преимуществ (англ. Registered Competitive Advantages, RCA), вторая - определение уровня туристической конкурентоспособности стран мира с помощью индекса конкурентоспособности в секторе путешествий и туризма (англ. Travel and Tourism Competitiveness Index, TTCI), который каждые два года публикует Всемирный экономический форум (англ. World Economic Forum, WEF).

Результаты. Определена структура TTCI в 2007-2013 гг. и с изменениями в 2015 г. Проанализирована первая тридцатка стран мира по индексу TTCI за 2011 2013 и 2015 гг. Показано и объяснено значение TTCI для Украины за эти годы. Охарактеризована первая десятка стран мира по индексу TTCI по туристическим макрорегионами мира. Выполнен комплексный анализ стран АСЕАН по уровню их туристической конкурентоспособности.

Научная новизна. Впервые выполнен комплексный анализ стран мира по уровню туристической конкурентоспособности с помощью коэффициента выявленных конкурентных преимуществ, а также - на основании индекса конкурентоспособности в сфере путешествий и туризма по состоянию на 2015 г.

Практическая значимость. Знания по определению уровня туристической конкурентоспособности стран мира посредством коэффициента выявленных конкурентных преимуществ и на основании индекса конкурентоспособности стран в сфере путешествий и туризма имеют практическое значение для специалистов туризма, поскольку обеспечивают ознакомление с мировыми туристическими рейтингами стран и местом в них Украины.

Ключевые слова: туристическая конкурентоспособность стран; коэффициент выявленных конкурентных преимуществ RCA; индекс и субиндексы конкурентоспособности стран в сфере путешествий и туризма TTCI; Мировой экономический форум; первые тридцать стран по величине TTCI; TTCI для Украины; TTCI для стран АСЕАН.

UDC 359.09

Smyrnov Igor Georgiyovich,
Doctor of Geography Sciences, Professor
Mikhailenko Tetiana Igorivna,
Candidate of Geography Sciences

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, e-mail: smyrnov_ig@ukr.net
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, e-mail: archy07@ukr.net

DEFINITION OF TOURISM COMPETITIVENESS OF THE WORLD'S COUNTRIES

Purpose. Shown importance, nature and different approaches to the evaluation of the countries competitiveness on the global tourism market, in particular - Travel and Tourism Competitiveness Index (TTCI).

Methods. In the study there are analyzed and used two methods. The first - the method of calculating of Registered Competitive Advantages Ratio (RCA), the second - to determine

the level of tourism competitiveness of countries with Travel and Tourism Competitiveness Index (TTCI), which every two year is published by World Economic Forum (WEF).

Results. The structure of TTCI in 2007-2013 and with amendments in 2015 is analyzed. The first thirty countries TTCI index for 2011, 2013 and 2015 is explained, and TTCI for Ukraine is represented. Characterized top ten countries in the index TTCI in tourist macro-regions of the world. Completed a comprehensive analysis of the ASEAN countries in terms of tourism competitiveness.

Scientific innovation. For the first time a comprehensive analysis of the countries of the world in terms of tourism competitiveness is made using Registered Competitive Advantages Ratio (RCA) and Travel and Tourism Competitiveness Index (TTCI) with data level of 2015.

The practical significance. Knowledge of determining the level of competitiveness of the world tourism using Registered Competitive Advantages Ratio (RCA) and Travel and Tourism Competitiveness Index (TTCI) is of practical importance for tourism professionals, as they provide knowledge of world travel ratings and Ukraine place in them.

Keywords: competitiveness of tourism; Registered Competitive Advantages Ratio (RCA); Travel and Tourism Competitiveness Index (TTCI) and subindexes; World Economic Forum; The first thirty countries with the highest TTCI; TTCI for Ukraine; TTCI for ASEAN countries.

Постановка наукової проблеми. Світова туристична індустрія динамічно розвивається, незважаючи на численні чинники (політичні, економічні, соціальні, світовий тероризм, природні негаразди тощо), що м'яко кажучи, мають несприятливий вплив на її поступ. За даними на 2014 р. число туристів у світі досягло 1,133 млрд. осіб, дохід від міжнародного туризму – 1,245 трлн.дол., дохід від одного туриста – майже 1100 дол. У порівнянні з попереднім 2013 р. позитивна динаміка склала відповідно 4,3; 3,7 та 4,0%. У світовому туризмі нині задіяні практично всі країни світу. Оскільки туризм є вигідним та високоприбутковим бізнесом, то між країнами світу на світовому туристичному ринку ведеться жорстка конкурентна боротьба, у яких перемагають ті держави, які не тільки мають значні туристичні ресурси, але й можуть запропонувати туристам різноманітні якісні туристичні послуги за конкурентними цінами, що можливо в умовах розвиненої туристичної індустрії, яка користується підтримкою та увагою з боку держави. Відповідно, різні країни світу характеризуються різним рівнем туристичної конкурентоспроможності, отже, успішності їхньої туристичної галузі. На розкритті сутності та методики різних підходів до визначення рівня туристичної конкурентоспроможності країн світу, зокрема міжнародного індексу конкурентоспроможності з туризму та подорожей (англ. Travel and Tourism Competitiveness Index, TTCI) сконцентрована дана стаття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З теми статті є чимало публікацій, зокрема О.О. Любіцевої [7, 358-383], І.М. Школи та О.П. Корольчука [8, 391-413], Д.С. Ушакова [6, 181-208], М.П. Мальської та інших, але вони не розглядають та не аналізують туристичну конкурентоспроможність країн із застосуванням індексу TTCI – сучасного світового підходу. Зрушення у цьому плані є у Н.С. Морозової [1] та Т.В. Сорокіної [2], але їхні напрацювання не мають відношення до України. На

тему статті працюють англомовні публікації Ч.Кроуча, Дж. Рітчі [3], Л.Дваєра, К. Кіма [4], П.Форсайта, Л. Дваєра [5], а також статті Е. Нікітського [9], К.Кучеренко [10], Б. Нікіфорова [12] та П.Пібунрунграджа, доктора філософії (PHD) Університету Чіанг-Май, Таїланд [11]. Статистичну базу склали звіти з конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму Світового економічного форуму за 2011, 2013 та 2015 рр. [13;14;15].

Метою статті є розкрити різні методичні підходи до визначення рівня туристичної конкурентоспроможності країн світу з особливою увагою до застосування з цією метою індексу ТТСІ (показника конкурентоспроможності країн світу у секторі подорожей та туризму), аналіз цього індексу за країнами світу станом на 2015 та попередні роки (2011, 2013) з відображенням конкурентних позицій України у світовому туризмі.

Виклад основного матеріалу. Туризм нині - одна з найважливіших форм міжнародної співпраці, що забезпечує багатьом країнам основні бюджетні доходи та зростання зайнятості населення. Він є, з одного боку, окремою та важливою галуззю господарства країн світу, яка характеризується певним рівнем конкурентоспроможності, що змінюється за країнами, а з іншого - інструментом збільшення загальної конкурентоспроможності певної країни на глобальному, міждержавному рівнях. Активна участь держави у експортно-орієнтованому туристичному виробництві або в імпорті іноземного турпродукту збільшує такі показники її конкурентоспроможності, як відкритість, праця, інфраструктура тощо, позитивно впливає на інвестиційний клімат, створює позитивний імідж країни на світовому ринку. Ефективно діюча туріндустрія сприяє формуванню і розвитку фінансової, страхової, транспортної, торгівельної сфер, висока рентабельність яких безпосередньо залежить від стану туризму в країні. Доходи від туристичної діяльності підвищують рівень матеріального добробуту населення, що разом із зростанням якості туристичної інфраструктури (шляхи, житлово-комунальне господарство, громадське харчування, медицина, право тощо) підвищує загальний рівень життя в країні. Розглядаючи туризм як окрему галузь, визначають його конкурентоспроможність та внутрішньому та світовому ринках.

Конкурентоспроможність у туризмі розглядається як один з важливих напрямків економічних досліджень у працях Т.Сорокіної [2], Н. Морозової [1], Крауча та Рітчі [3], Дваєра та Кіма [4]; цінова конкурентоспроможність – в працях Форсайта і Дваєра [5]. Є різні підходи до визначення конкурентоспроможності національного туристичного господарства на світовому ринку. Один із них – це методика розрахунку коефіцієнту виявлених порівняльних переваг (англ. Registered Competitive Advantages, RCA), який визначається як відношення частки країни на світовому ринку даного товару до частки країни у світовому експорті [6, 181]. Дана методика по відношенню до туристичного господарства дозволяє

визначити, наскільки привабливим для іноземних споживачів є турпродукт певної країни в порівнянні з іншими статтями її експорту. Застосування коефіцієнту RCA туристичного господарства в якості показника конкурентоспроможності країни на світовому туристичному ринку ґрунтується на прямій залежності іноземних туристичних прибуттів від стану експорту вихідної держави. Розрахунки рекомендується здійснювати за наступною таблицею (табл.1).

Таблиця 1.

Показники конкурентоспроможності туристичного виробництва країн світу (за Д.С. Ушаковим [6, 181])

<i>Країна</i>	<i>Експорт товарів та послуг, млрд.дол.</i>	<i>Частка країни у світовому експорті товарів та послуг, %</i>	<i>Прибуття іноземних туристів, млн.осіб</i>	<i>Частка країни у світовому прибутті іноземних туристів, %</i>	<i>Показник конкурентоспроможності туристичного виробництва країни</i>
---------------	---	--	--	---	--

Перевагою цього підходу є можливість самостійного визначення рівня конкурентоспроможності країн світу у сфері туризму на потрібний рік, оскільки показники величини експорту товарів та послуг країн світу та показники прибуття іноземних туристів є у вільному доступі в довідниках (у т.ч. в Інтернеті). За Д.С. Ушаковим, що рекомендує цю методику [6,199-200], показник конкурентоспроможності туристичного виробництва змінюється від 57,73 (найвищий показник, Багамські о-ви) до 0,09 (найнижчий показник, Японія) при середньосвітовому рівні 1,0. Відповідно, країни світу діляться одразу на 2 групи: 1) у яких показник конкурентоспроможності вище середньосвітового; 2) у яких показник нижче середньосвітового. У першій групі виділяються підгрупи: 1) країни з дуже високим показником конкурентоспроможності туристичного продукту та його виробництва (коефіцієнт RCA > 10); 2) країни з високим показником коефіцієнта RCA (3-10). Агрегуючи показники експорту та туристичних прибуттів різних країн, можна скласти таблицю показників конкурентоспроможності туристичного виробництва в регіонах планети (табл.2).

Таблиця 2.

Конкурентоспроможність туристичного виробництва в регіонах світу (за [6, 204])

<i>Регіон світу</i>	<i>Експорт, млрд.дол. США</i>	<i>Частка на світовому туристичному ринку, %</i>	<i>Показник конкурентоспроможності туристичного виробництва</i>
Європа	2214,8	52,1	1,25
Америка	845,9	27,3	1,72
АТР	1188	15,6	0,70
Решта світу	1096	5	0,24

З таблиці 2 видно, що незважаючи на безумовне лідерство Європи як туристичного напрямку, конкурентоспроможність її туристичного господарства дещо поступається подібному показнику Нового Світу через значну частку регіону у світовому експорті. При цьому слід мати на увазі, що показники конкурентоспроможності туристичного виробництва різних країн та регіонів світу, отримані за методикою коефіцієнтів *RCA* є досить умовними, характеризують відношення середньостатистичного туриста до можливості здійснення подорожі у той чи інший регіон світу, не враховують реальних географічних відстаней, різниць у доходах туристів та місцевих жителів, інші екзогенні чинники (політичний, економічний, екологічний тощо).

Інший спосіб оцінювання ефективності функціонування туристичних систем на мегарівні – це оцінювання конкурентоспроможності туріндустрії країн, що здійснюється Всесвітньою радою з туризму та подорожей (англ. *World Travel and Tourism Council, WTTC*). У щорічному звіті “*Travel and Tourism Competitiveness Report*”, що публікується в межах Всесвітнього економічного форуму (*World Economic Forum, WEF*), розглядається індекс конкурентоспроможності туріндустрії різних країн, враховуючи чинники, що впливають на привабливість туризму для розвитку та інвестицій. Оцінка конкурентоспроможності в туризмі на ієрархічних рівнях має різні цілі. Будучи відносним показником, вона дозволяє визначити місцеположення суб'єкту, що оцінюється на міжнародному, національному, локальному туристичному ринку. Отримана оцінкова інформація може використовуватися для розробки стратегічних планів розвитку туризму в країні, дестинації, а також перспективних планів розвитку турпідприємств та турпродуктів. Оцінка потенційної конкурентоспроможності має важливе значення у питаннях інвестиційного характеру. Оцінка конкурентоспроможності на ієрархічних рівнях дає змогу визначити місцеположення туристичної підсистеми на міжнародному, національному, локальному туристичному ринку, що є певною оцінкою ефективності її функціонування.

Звіт “*Travel and Tourism Competitiveness Report*” (Конкурентоспроможність у сфері подорожей та туризму) від Світового економічного форуму (*WEF*) підготовлено у співпраці зі Стратегічним партнером із розробки - *Booz&Co*, з партнерами – Світовою організацією туризму (*ЮНВТО*), Світовою Радою з подорожей та туризму (*WTTC*), Міжнародною асоціацією повітряного транспорту (*IATA*), Міжнародним Союзом із збереження природи (*IUCN*), аудиторською фірмою *Deloitte* та було вперше опубліковано у 2007 р. з поданням даних про 124 країни світу; у 2009 вже були дані по 133; у 2011 р.- по 139 і в 2015р. – по 141 країні світу. Індекс (показник) конкурентоспроможності країн з подорожей та туризму (індустрії туризму) відображає загальну оцінку чинників, що сприяють розвитку туристичного бізнесу в окремих країнах, а не привабливість країн як туристичних дестинацій. Індекс *TTCI* оцінює та вимірює «набір чинників та політик, що забезпечують сталий розвиток

сектору подорожей і туризму, що, своєю чергою, забезпечує успішний розвиток та конкурентоспроможність країни» [13]. Згідно гасла «Зростання незважаючи на перешкоди» («Growing Through Shocks», англ.) у доповіді 2015 р. пояснюється, чому на сектор подорожей та туризму ґрунтовно не вплинули дестабілізуючі щодо туризму чинники і чому світовий туризм розвивався динамічніше, ніж уся світова економіка. Доповідь ранжує країни за величиною індексу конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму (англ. TTCI) з градацією від 1 до 7 на підставі оцінювання країн за трьома головними субіндексами (субпоказниками): 1) регулятивні основи; 2) середовище турбізнесу та інфраструктура; 3) людські, культурні та природні ресурси для розвитку туризму та подорожей. У свою чергу субіндекси включають 14 складників (pillars, англ.) (рис. 1).

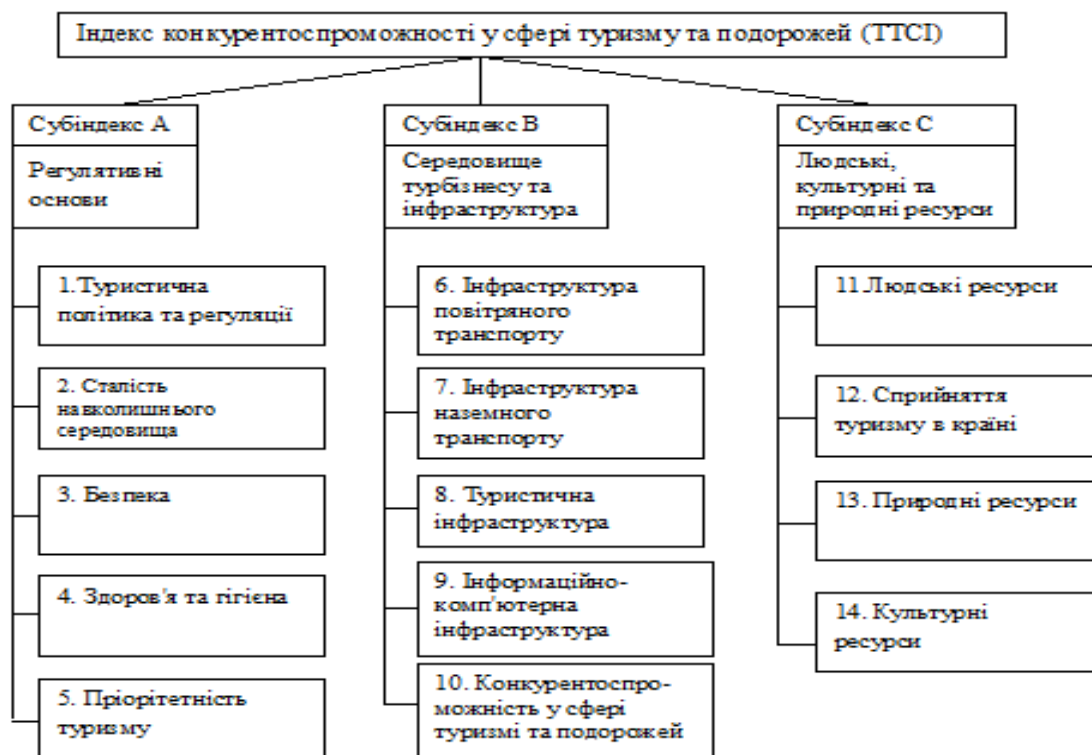

Рис. 1. Структура Індексу конкурентоспроможності у сфері туризму та подорожей (ТТСІ), 2008-2013 рр., складено автором за [13; 14; 15]

У 2008 р. було змінено назви деяких складників, так, «регулювання навколишнього середовища (environmental regulation, англ.)- на «сталість навколишнього середовища» (environmental sustainability, англ.); також складник природні та культурні ресурси було поділено на два окремі складники – «природні ресурси» (natural resources, англ.) та «культурні ресурси» (cultural resources, англ.). У доповідях «Travel and Tourism Competitiveness Report» у 2009, 2011, 2013 рр. використано ті самі 14 складників (табл.1). Як видно, з 2009 р. «Доповідь» публікується раз на два роки. У 2015 р. запроваджено чергові зміни структури індексу ТТСІ. Нині

він складається з 4 субіндексів, 14 складників та 90 індивідуальних індикаторів, причому склад і назви складників (pillars, англ.) зазнали певних змін (Рис.2).

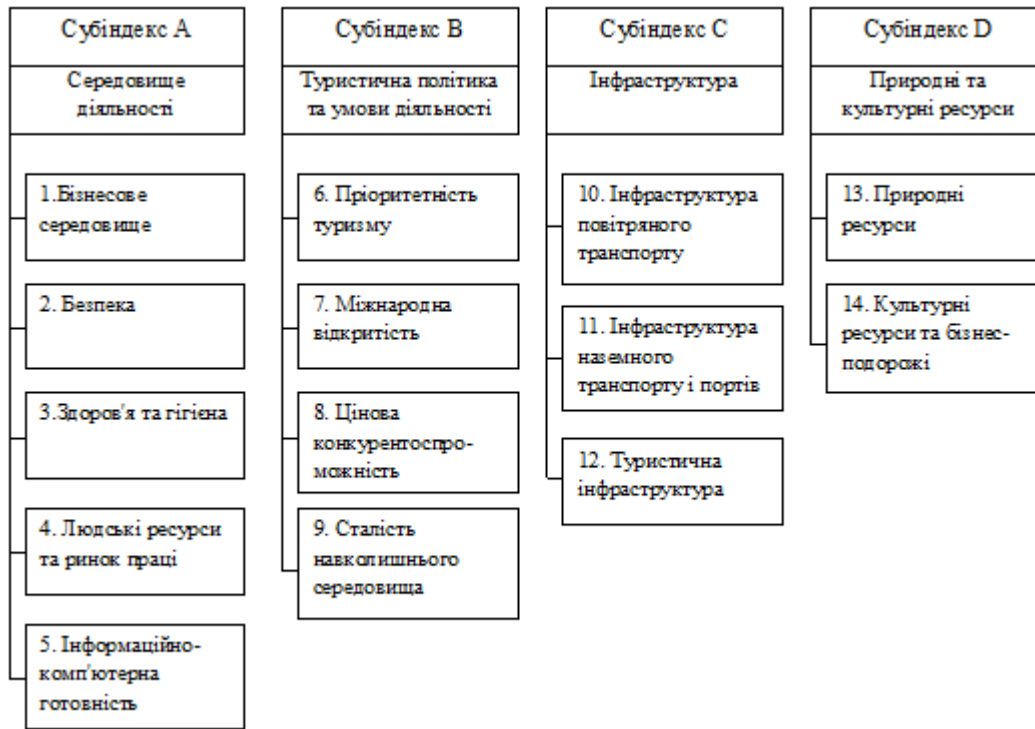

Рис.2. Структура Індексу конкурентоспроможності у сфері туризму та подорожей (ТТСІ), 2015 р., складено автором за [13; 14;15]

Наведемо значення індексу ТТСІ для першої «тридцятки» країн світу за 2011, 2013, 2015 рр.(табл.3).

Таблиця 3.

Індекс конкурентоспроможності у сфері туризму та подорожей для перших тридцяти країн світу у 2011, 2013 та 2015 рр.

№	2011		2013		2015	
	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ
1	Швейцарія	5,68	Швейцарія	5,66	Іспанія	5,31
2	Німеччина	5,50	Німеччина	5,39	Франція	5,24
3	Франція	5,41	Австрія	5,39	Німеччина	5,22
4	Австрія	5,41	Іспанія	5,38	США	5,12
5	Швеція	5,34	Велика Британія	5,38	Велика Британія	5,12
6	США	5,30	США	5,32	Швейцарія	4,99
7	Велика Британія	5,30	Франція	5,31	Австралія	4,98
8	Іспанія	5,29	Канада	5,28	Італія	4,98
9	Канада	5,29	Швеція	5,24	Японія	4,94
10	Сінгапур	5,23	Сінгапур	5,23	Канада	4,92
11	Ісландія	5,19	Австралія	5,17	Сінгапур	4,86
12	Гонконг	5,19	Нова Зеландія	5,17	Австрія	4,82
13	Австралія	5,15	Нідерланди	5,14	Гонконг	4,68

14	Нідерланди	5,13	Японія	5,13	Нідерланди	4,67
15	Люксембург	5,08	Гонконг	5,11	Португалія	4,64
16	Данія	5,05	Ісландія	5,10	Нова Зеландія	4,64
17	Фінляндія	5,02	Фінляндія	5,07	Китай	4,54
18	Португалія	5,01	Бельгія	5,04	Ісландія	4,54
19	Нова Зеландія	5,00	Ірландія	5,01	Ірландія	4,53
20	Норвегія	4,98	Португалія	5,01	Норвегія	4,52
21	Ірландія	4,98	Данія	4,96	Бельгія	4,51
22	Японія	4,94	Норвегія	4,98	Фінляндія	4,47
23	Бельгія	4,92	Люксембург	4,93	Швеція	4,45
24	Кіпр	4,89	Мальта	4,92	ОАЕ	4,43
25	Естонія	4,88	Південна Корея	4,91	Малайзія	4,41
26	Мальта	4,88	Італія	4,90	Люксембург	4,38
27	Італія	4,87	Барбадос	4,88	Данія	4,38
28	Барбадос	4,84	ОАЕ	4,86	Бразилія	4,37
29	Греція	4,78	Кіпр	4,84	Південна Корея	4,37
30	ОАЕ	4,78	Естонія	4,82	Мексика	4,36
31	Греція	4,36
...
76	Україна	3,98	Україна	3,97
85	Україна	

Складено автором за [13; 14; 15]

Такі дані наводяться вперше в українській науковій літературі з туризму, тому ми зберігли склад усіх перших тридцяти країн світу за величиною індексу ТТСІ. Читачі з аналітичними здібностями самі можуть здійснити аналіз даних табл.3 – так, як їм це потрібно. Ми ж вкажемо кілька підставових тенденцій, що можна виявити на підставі побіжного аналізу даних табл.3. По-перше, переважна більшість країн у «Топ-30» за індексом ТТСІ – це держави Західної Європи (20 із 30). Тобто це традиційні туристичні країни, що відносяться до групи високого розвитку, постіндустріальні, з давніми традиціями якісного туристичного та готельно-ресторанного обслуговування, гарним туристичним іміджем, високими витратами на маркетингово-рекламне просування своєї турпродукції у світі тощо. При цьому між ними точиться постійна конкурентна боротьба «за туриста» переважно засобами нецінової (якісної) конкуренції, оскільки вони надають туристичний сервіс вищих цінкових категорій. Тому рік від року можуть спостерігатися значні зміни порядку країн у їх рейтингу за величиною індексу ТТСІ (тобто за конкурентоспроможністю на світовому туристичному ринку). Так, за 2011, 2013 і 2015 рр. істотно поліпшила свою позицію Іспанія (місця відповідно 8-е, 4-е, 1-е), натомість Швейцарія з 1 місця опустилася на 6-е. Традиційно високі місця (2- 3-е) – займають Німеччина та Франція. Погіршилися позиції Австрії (з 4 на 12-е), Швеції (з 5 на 23-е), Люксембургу (з 15 на 26-е), Данії (з 16 на 27-е), Фінляндії (з 17 на 22-е), Ісландії (з 11 на 18-е), Естонії (з 25 на 30-е). Натомість суттєво зміцнили свої позиції у світовому туризмі Італія (з 27 на 8-е), Бельгія (з 23 на 21-е), Ірландія (з 21 на 19-е),

Португалія (з 18 на 15-е). З 6-7 піднялися до 4-5 місця США та Великобританія, стабільною є позиція Канади (9-10 місце). Австралія та Нова Зеландія поліпшили своє становище (відповідно з 13 – на 7-е та з 19 – на 16-е місця). З країн Азії зміни на краще демонструють Японія (з 22 на 9-е), ОАЕ (з 30 – на 24-е); стабільність – Сінгапур та Гонконг (відповідно 10-11 та 12-13 місця); деякий спад – Південна Корея (з 25 на 29-е). Зате у 2015 р. у рейтингу з'явилися дві азійські (Китай – 17-е та Малайзія – 25-е місця) та дві латиноамериканські країни (Бразилія та Мексика – 28 та 30-е місця відповідно).

Щодо України, то у 2008-2009 рр. вона займала у цьому рейтингу 77 місце, у 2011- 85, у 2013 – 76 (з індексом ТТСІ 3,98), у 2015 – 76 (з індексом 3,97) з 141 країни світу. Пояснення досить невисокого місця України у рейтингу туристичної конкурентоспроможності країн світу (за індексом ТТСІ) можна знайти у деталізації показників конкурентоспроможності України в сфері туризму за основними складниками цього індексу (табл. 4).

Таблиця 4.

Показники конкурентоспроможності України у сфері туризмі [10].

№	Показники (складники індексу ТТСІ)	Місце в рейтингу		Динаміка змін 2013/2011	Бал, 2013
		2011	2013		
1	Туристична політика і регуляції	108	114	+6	3,9
2	Сталість навколишнього середовища	87	92	+5	4,3
3	Безпека	72	77	+5	4,7
4	Здоров'я та гігієна	7	8	+1	6,6
5	Пріоритетність туризму	96	84	-12	4,2
6	Інфраструктура повітряного транспорту	73	78	+5	2,8
7	Інфраструктура наземного транспорту	70	73	+3	6,5
8	Туристична інфраструктура	58	50	-8	4,6
9	Інформаційно- комп'ютерна інфраструктура	68	70	+2	3,1
10	Конкурентоспроможність у сфері туризму та подорожей	115	110	-5	4,0
11	Людські ресурси	63	65	+2	4,9
12	Сприйняття туризму в країні	108	101	-7	4,3
13	Природні ресурси	109	102	-7	3,0
14	Культурні ресурси	89	80	-9	2,1

У 2011 р. Індекс конкурентоспроможності у сфері туризму та подорожей був поданий в Інтернеті не тільки за країнами, але й за туристичними макрорегіонами світу. Ось як виглядає перша десятка країн за індексом ТТСІ у Європі, Америці, Азійсько-Тихоокеанському регіоні та Суб-Сахарській Африці (табл.5). Отже, за даними таблиці 5 одразу можна визначити країни - туристичні лідери у кожному з п'яти туристичних макрорегіонів, за показником конкурентоспроможності на певний час (рік).

Перша десятка країн за індексом ТТСІ за туристичними макрорегіонами світу, 2011 р.

№	Туристичні макрорегіони									
	Європейський		Американський		Азійсько-Тихоокеанський		Близький Схід та Пн.Африка		Суб-Сахарська Африка	
	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ
1	Швейцарія	5,68 (1)	США	5,30 (6)	Сінгапур	5,23 (10)	ОАЕ	4,78 (30)	Маврикій	4,35 (53)
2	Німеччина	5,50 (2)	Канада	5,29 (9)	Гонконг	5,19 (12)	Бахрейн	4,47 (40)	Пд. Африка	4,11 (66)
3	Франція	5,41 (3)	Барбадос	4,84 (28)	Австралія	5,15 (13)	Катар	4,45 (42)	Намібія	3,84 (84)
4	Австрія	5,41 (4)	Мексика	4,43 (43)	Нова Зеландія	5,00 (19)	Ізраїль	4,41 (46)	Кабо-Верде	3,77 (89)
5	Швеція	5,34 (5)	Коста-Ріка	4,42 (44)	Японія	4,94 (24)	Туніс	4,39 (47)	Ботсвана	3,74 (91)
6	Велика Британія	5,30 (7)	Пуерто-Ріко	4,41 (45)	Пд.Корея	4,71 (32)	Оман	4,18 (61)	Гамбія	3,70 (93)
7	Іспанія	5,29 (8)	Бразилія	4,36 (52)	Малайзія	4,59 (35)	Саудівська Аравія	4,17 (62)	Руанда	3,54 (102)
8	Ісландія	5,19 (11)	Панама	4,30 (56)	Тайвань	4,56 (37)	Йорданія	4,14 (64)	Кенія	3,51 (103)
9	Нідерланди	5,13 (14)	Чилі	4,27 (57)	Китай	4,47 (39)	Ліван	4,03 (70)	Сенегал	3,49 (104)
10	Люксембург	5,08 (15)	Уругвай	4,24 (58)	Таїланд	4,47 (41)	Єгипет	3,96 (75)	Гана	3,44 (108)

Примітка: в дужках вказане місце країни в світовому рейтингу за величиною індекса ТТСІ, складено автором за [13; 14; 15]

Розгорнутий аналіз комплексної оцінки конкурентоспроможності країн АСЕАН (Асоціація країн Південно-Східної Азії) наводить Пайрач Пібунрангродж, PhD, працівник Університету Чіанг-Май в Таїланді [11]). За його даними нами складені таблиці 5 та 6, де відповідно наведені значення індексу конкурентоспроможності ТТСІ як у цілому по країнах АСЕАН, так і за 14 складниками цього індексу (див.рис.1), а також відповідні місця країн - членів АСЕАН (табл. 6,7). Також на цих таблицях позначено найвищі та найнижчі значення індексу ТТСІ та відповідних місць країн за окремими складниками цього індексу та в цілому. Отже, за даними цих таблиць можна легко зробити різноманітні висновки, наприклад, визначити за країнами їх найцінніші та найпроблемніші конкурентні позиції на туристичному ринку (так, Сінгапур має високу оцінку інфраструктури наземного транспорту та низьку - природно-ресурсного потенціалу; Малайзія – високу оцінку інформаційно-комп'ютерної інфраструктури та цінової конкурентоспроможності, але низьку – інфраструктури наземного транспорту; Таїланд – високу оцінку сприйняття туризму та низьку – інформаційно-комп'ютерної інфраструктури; Бруней – високу оцінку цінової конкурентоспроможності та низьку – культурно-ресурсного потенціалу; Індонезія – високу оцінку пріоритетного статусу туризму в цій державі, але низьку оцінку – стану туристичної інфраструктури; В'єтнам – високу оцінку цінової конкурентоспроможності та низьку – розвитку туристичної інфраструктури; Філіппіни – високу оцінку конкурентоспроможності туристичної галузі, низьку – ресурсної бази культурного туризму; нарешті,

Камбоджа – високу оцінку пріоритетності туризму, низьку - туристичної інфраструктури). Загалом по країнах АСЕАН найвищу оцінку отримує такий складник Індексу ТТСІ, як цінова конкурентоспроможність (туристичні послуги на місці споживання – порівняно недорогі), а найнижчу чомусь – культурно-ресурсний потенціал, а також туристична інфраструктура (табл.5). Загальне значення індексу ТТСІ для АСЕАН складає 4,2, що вище за середній світовий показник 4,1. За окремими країнами найвищий показник Індексу ТТСІ має Сінгапур (5,2), потім – Малайзія (4,6), Таїланд(4,5), Бруней (4,1), Індонезія (4,0), В'єтнам (3,9), Філіппіни (3,7), Камбоджа (3,4) за середнього значення цього індексу для АСЕАН – 4,2.

Таблиця 6.
Значення індексу конкурентоспроможності ТТСІ країн АСЕАН, 2011 р.
(градація 1-7)

№	Складники індексу ТТСІ	країни-члени АСЕАН								Середній показник АСЕАН	Світовий показник ТТСІ (середній по...)
		Сінгапур	Малайзія	Таїланд	Бруней	Індонезія	В'єтнам	Філіппіни	Камбоджа		
1	Туристична політика і регуляції	5,0	5,1	4,4	3,7	4,2	4,4	4,4	3,4	4,4	4,3
2	Сталість навколишнього середовища	4,9	4,6	4,2	3,6	3,9	4,1	4,2	4,3	4,2	4,6
3	Безпека	6,1	4,5	4,4	5,7	4,7	4,8	4,1	4,6	4,9	4,8
4	Здоров'я та гігієна	5,2	4,8	4,4	4,7	2,6	4,1	3,8	1,5	3,8	4,5
5	Пріоритетність туризму	6,4	4,2	4,9	3,3	5,7	4,0	4,5	5,8	4,9	4,5
6	Інфраструктура повітряного транспорту	5,0	4,6	4,5	4,0	3,3	2,7	2,8	2,3	3,6	3,3
7	Інфраструктура наземного транспорту	6,6	3,6	4,1	4,2	3,2	3,3	2,8	3,0	4,0	3,9
8	Туристична інфраструктура	5,1	3,7	4,9	2,8	2,0	2,1	2,6	1,4	3,1	3,8
9	Інформаційно- комп'ютерна інфраструктура	5,2	5,6	2,9	3,9	2,5	3,2	2,5	1,9	3,2	3,4
10	Конкурентоспроможність у сфері туризму та подорожей	5,1	5,6	5,2	5,8	5,6	5,2	5,2	5,1	5,3	4,6
11	Людські ресурси	6,1	5,2	4,8	5,1	5,0	4,9	4,7	4,3	5,0	4,8
12	Сприйняття туризму в країні	5,7	5,4	5,3	4,5	4,2	4,5	4,6	5,3	4,9	4,7
13	Природні ресурси	2,6	4,5	4,6	4,0	4,7	3,6	3,3	3,5	3,9	3,3
14	Культурні ресурси	3,9	3,8	3,9	1,8	3,5	3,6	2,2	1,6	3,0	2,9
	Індекс ТТСІ	5,2	4,6	4,5	4,1	4,0	3,9	3,7	3,4	4,2	4,1

Примітка: найвищий показник- [], найнижчий показник - [] Складено автором за [11]

Приблизно такі ж висновки можна зробити в результаті аналізу табл.7, де вказано місця, що займають країни-члени АСЕАН у світовому рейтингу за індексом ТТСІ. Але є певні відмінності: Сінгапур займає 1-е місце за туристичною політикою та регуляціями та останнє 96-е – за природними ресурсами (загальне місце його в рейтингу – 10-е); Малайзія

відповідно – 3-е місце за конкурентоспроможністю та 83-е – за безпекою (загальне місце – 35-е); Таїланд – 15-е місце за конкурентоспроможністю та 97-е – за сталістю навколишнього середовища (загальне – 41-е місце); Бруней – 1-е місце за конкурентоспроможністю та 136-е – за сталістю навколишнього середовища (загальне – 57-е місце); Індонезія – 4-е місце за конкурентоспроможністю та 127-е за сталістю навколишнього середовища (загальне – 74-е місце); В'єтнам – 16-е місце за конкурентоспроможністю та 115 –е за сталістю навколишнього середовища (загальне – 80-е місце); Філіппіни – 20-е за конкурентоспроможністю, але 114-е за інфраструктурою наземного транспорту (загальне – 94-е місце); Камбожда – 21-е за сприйняття туризму, але 133-е за складником здоров'я та гігієни (загальне місце - 109-е).

Таблиця 7.

Місця, що займають країни- члени АСЕАН у світовому рейтингу за ТТСІ, 2011 р. (градація 1-7)

№	Складники індексу ТТСІ	країни-члени АСЕАН								Індекс ТТСІ по АСЕАН
		Сінгапур	Малайзія	Таїланд	Бруней	Індонезія	В'єтнам	Філіппіни	Камбожда	
1	Туристична політика і регуляції	1	21	76	120	88	67	70	132	73
2	Сталість навколишнього середовища	41	64	97	136	127	115	94	82	96
3	Безпека	13	83	94	93	72	68	109	79	68
4	Здоров'я та гігієна	55	75	80	70	115	89	97	133	85
5	Пріоритетність туризму	2	46	38	127	15	107	70	13	42
6	Інфраструктура повітряного транспорту	14	34	23	41	58	85	80	113	50
7	Інфраструктура наземного транспорту	2	36	56	49	82	77	114	103	67
8	Туристична інфраструктура	33	74	40	91	116	110	98	131	95
9	Інформаційно- комп'ютерна інфраструктура	20	52	81	47	96	67	98	123	74
10	Конкурентоспроможність у сфері туризму та подорожей	29	3	15	1	4	16	20	31	16
11	Людські ресурси	2	37	74	47	51	72	86	109	62
12	Підтримуючі галузі	12	17	24	78	121	87	65	21	45
13	Природні ресурси	96	22	21	38	17	51	70	53	45
14	Культурні ресурси	30	33	32	91	39	36	76	111	38
	Місце за ТТСІ	10	35	41	57	74	80	94	109	75

Примітка: найвищий показник - , найнижчий показник - Складено автором за [11]

Отже, значення загального (середнього) індексу ТТСІ для АСЕАН за складниками показує, що найкращою конкурентною перевагою є цінова

конкурентоспроможність (16-е місце у світовому рейтингу), а найбільшою конкурентною проблемою – недостатня сталість навколишнього середовища (96-е місце серед країн світу).

Висновки та напрямки подальших розвідок. Визначення рівня конкурентоспроможності країн на світовому туристичному ринку є надзвичайно важливим науковим та практичним завданням для забезпечення напрямків та умов подальшого розвитку туристичної галузі України, як і інших країн світу. Важливо підкреслити, що туристична конкурентоспроможність країни не забезпечується автоматично через наявність якихось унікальних туристичних ресурсів (природно-рекреаційних, культурно-пізнавальних чи навіть штучно створених, подієвих тощо). На додаток до ресурсів в країнах необхідно створити привабливі умови для розвитку туризму та оцінити рівень їх розвитку. Враховуючи ці міркування, найбільш сучасним та ефективним підходом до визначення рівня туристичної конкурентоспроможності країн світу є використання індексу конкурентоспроможності країн у секторі подорожей та туризму (англ. Travel and Tourism Competitiveness Index, ТТСІ), який щодва роки розраховує та публікує у своєму «Звіті» Світовий економічний форум (англ. World Economic Forum, WEF). Аналіз рейтингу країн світу за індексом ТТСІ станом на 2015 р. показує перевагу західно-європейських країн, США, Канади, Австралії, Нової Зеландії, які займають більшість чільних позицій у «Топ-30», тобто у першій тридцятці рейтингу. Разом з тим, серед світових лідерів туризму стає більше країн Азії (ОАЕ, Південна Корея, Японія, Сінгапур, Китай), Латинської Америки (Мексика, Барбадос), Східної Європи (Естонія). Отже у рейтингу туристичної конкурентоспроможності країн світу можливі зміни і Україна повинна використати свій шанс. Поки що наша країна займає 76-е місце в рейтингу країн за ТТСІ, але має гарні можливості покращити свої конкурентні позиції у світовому туризмі. Більш детальний аналіз складників туристичної конкурентоспроможності України та шляхів їх зміцнення і є напрямками подальших досліджень з теми статті.

Список використаних джерел:

1. Морозова Н.С. Концепция формирования и развития конкуренции в туризме: монография/Н.С. Морозова.-М.:Рос НОУ, 2011.-283с.
2. Сорокина Т.В. Управление конкурентоспособностью объектов индустрии гостеприимства: теория и методология: автореферат дис...д-ра экономических наук/ Т.В. Сорокина.- М., 2011.- 30 с.
3. Crouch G.I. Tourism, competitiveness and social prosperity/ G.I. Crouch, J.R. Ritchi//Journal of Business Research.-1999.- № 44.- PP. 137-152.
4. Dwyer L. Destination competitiveness: a model and indicators/ L. Dwyer, C.W.Kim//Current Issues of Tourism.-2003.-Vol.6,№ 5.-PP.369-413.
5. Forsyth P. Exchange rate changes and the cost competitiveness of International airlines: the aviation trade weighted index/P. Forsyth, L. Dwyer// Research in Transport Economics.- 2010.-Vol.24.- PP.12-17.
6. Ушаков Д.С. Экономика туристской отрасли:уч.пос./Д.С. Ушаков.- Ростов н/Д:НЦ «Март», Феникс, 2010.-446 с.
7. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти)/ О.О. Любіцева .- К.:Альтерпрес, 2002.- 436 с.

8. Школа І.М. Менеджмент туризму: підр./І.М. Школа, О.П. Корольчук: Чернівці: Книги – XXI, 2011.- 464 с.
9. Никитский Е. Туризм: мировой рейтинг конкурентоспособности/ Е.Никитский// Мир путешествий, 2012 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://mirp.kz/rus/articles/3/123>.
10. Кучеренко К.В.Позиционирование национального достояния на мировом туристическом рынке /К.В. Кучеренко//Бизнес. Право. Образование. Вестник Волгоградского ин-та бизнеса.-2014.- №1(26).-С.200-207 [Электронный ресурс]. - Режим доступа:<http://vestnik.volbi.ru>
11. Pinboonrungraj P. Tourism Logistics Management in ASEAN/P.Pinboonrungraj [Электронный ресурс]. - Режим доступа:www.google.com.ua/#q=logistics+in+tourism+pdf
12. Нікіфоров Б.В. Оцінка конкурентоспроможності країн на світовому туристичному ринку/Б.В. Нікіфоров//Перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні: регіональні аспекти: Матеріали II Всеукр.наук.-практ. Інтернет-конф.- Умань: ВПЦ «Візаві», 2014.- Ч.1.-С.261-263
13. Travel & Tourism Competitiveness Report 2011 [Электронный ресурс]. - Режим доступа:www.weforum.org.docs/WEF_TTCReport_2011.pdf
14. Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 [Электронный ресурс]. - Режим доступа:www.weforum.org.docs/WEF_TTCReport_2013.pdf
15. Travel & Tourism Competitiveness Report 2015 [Электронный ресурс]. - Режим доступа:www.weforum.org.docs/WEF_TTCReport_2015.pdf

References:

1. Morozova N.S. Концепція формованія і розвитку конкуренції в туризмі: монографія/N.S. Morozova.-М.:Ros NOU, 2011.-283s.
2. Sorokina T.V. Upravlenie konkurentosposobnost'ju ob#ektov industrii gostepriimstva: teorija i metodologija: avtoreferat dis...d-ra jekonomicheskikh nauk/ T.V. Sorokina.- М., 2011.- 30 s.
3. Crouch G.I. Tourism, competitiveness and social prosperity/ G.I. Crouch, J.R. Ritchi//Journal of Business Research.-1999. - № 44.- PP. 137-152.
4. Dwyer L. Destination competitiveness: a model and indicators/ L. Dwyer, C.W.Kim//Current Issues of Tourism.-2003.-Vol.6,№ 5.-PP.369-413.
5. Forsyth P. Exchange rate changes and the cost competitiveness of International airlines: the aviation trade weighted index/P. Forsyth, L. Dwyer// Research in Transport Economics.- 2010.-Vol.24.- PP.12-17.
6. Ushakov D.S. Ekonomika turistskoj otrasli:uch.pos./D.S. Ushakov.- Rostov n/D:NC «Mart», Feniks, 2010.-446 s.
7. Ljubiceva O.O. Rynok turystychnyh poslug (geoprosstorovi aspekti)/ O.O. Ljubiceva .- К.:Al'terpres, 2002.- 436 s.
8. Shkola I.M. Menedzhment turyzmu:pidr./I.M. Shkola, O.P. Korol'chuk: Chernivci: Knigi – HHI, 2011.- 464 s.
9. Nikitskij E. Turyzm: mirovoj rejting konkurentosposobnosti/ E.Nikitskij// Mir puteshestvij, 2012 [Elektronnij resurs]. - Rezhim dostupu: <http://mirp.kz/rus/articles/3/123>.
10. Kucherenko K.V.Pozicionirovanie nacional'nogo dostojaniya na mirovom turisticheskom rynke /K.V. Kucherenko//Biznes. Pravo. Obrazovanie. Vestnik Volgogradskogo in-ta biznesa.-2014.-№1(26).- S..200-20 [Elektronnij resurs]. - Rezhim dostupu:<http://vestnik.volbi.ru>
11. Pinboonrungraj P. Tourism Logistics Management in ASEAN/P.Pinboonrungraj [Elektronnij resurs]. - Rezhim dostupu:www.google.com.ua/#q=logistics+in+tourism+pdf
12. Nikiforov B.V. Ocinka konkurentospromozhnosti kraїн na svitovomu turistichnomu rинku/B.V. Nikiforov//Perspektivi rozvitku turistichnoї industriї v Ukraїni: regional'ni aspekti: Materiali II Vseukr.nauk.-prakt. Internet-konf.- Uman': VPC «Vizavi», 2014.- Ch.1.-S.261-263 Travel & Tourism Competitiveness Report 2011 [Elektronnij resurs]. - Rezhim dostupu:www.weforum.org.docs/WEF_TTCReport_2011.pdf
13. Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 [Elektronnij resurs]. - Rezhim dostupu:www.weforum.org.docs/WEF_TTCReport_2013.pdf
14. Travel & Tourism Competitiveness Report 2015 [Elektronnij resurs]. - Rezhim dostupu:www.weforum.org.docs/WEF_TTCReport_2015.pdf